

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai 7.

Mechanikai tulajdonságok 2.

Kiemelt témák:

- ❖ Szilárdság, rugalmasság, képlékenység és szívósság összefüggései
- ❖ A képlékeny alakváltozás mechanizmusa kristályokban és ennek következményei
- ❖ A törés mechanizmusai
- ❖ Keménység

**Tankönyv
fejezetei:
16-17**

**HF:
4. fej.:
26, 27, 29, 30, 32,
33, 34, 36**

rugalmas B mn 1. A rá ható erő következtében megváltozott alakját a hatás megszűntével visszanyerő. | Vmihez hozzáütődve róla visszapattanó.

visszarugózó képesség, ε_r
esetleg
fajl. elaszt. deform. munka w_r

merev B mn 1. Nem rugalmas, nem hajlékony <anyag, test>. | Rugalmasságát, hajlékonyságát vesztett <test(rész)>.

Young-modulus, E

képlékeny C mn 1. *Műsz* Könnyen gyúrható, alakítható.

erős A I. mn 3. Károsító hatásoknak ellenálló, szilárd, tartós. *Erős szövet, vár.* Szh: *erős, mint a bőr*: nagyon tartós <szövet>.

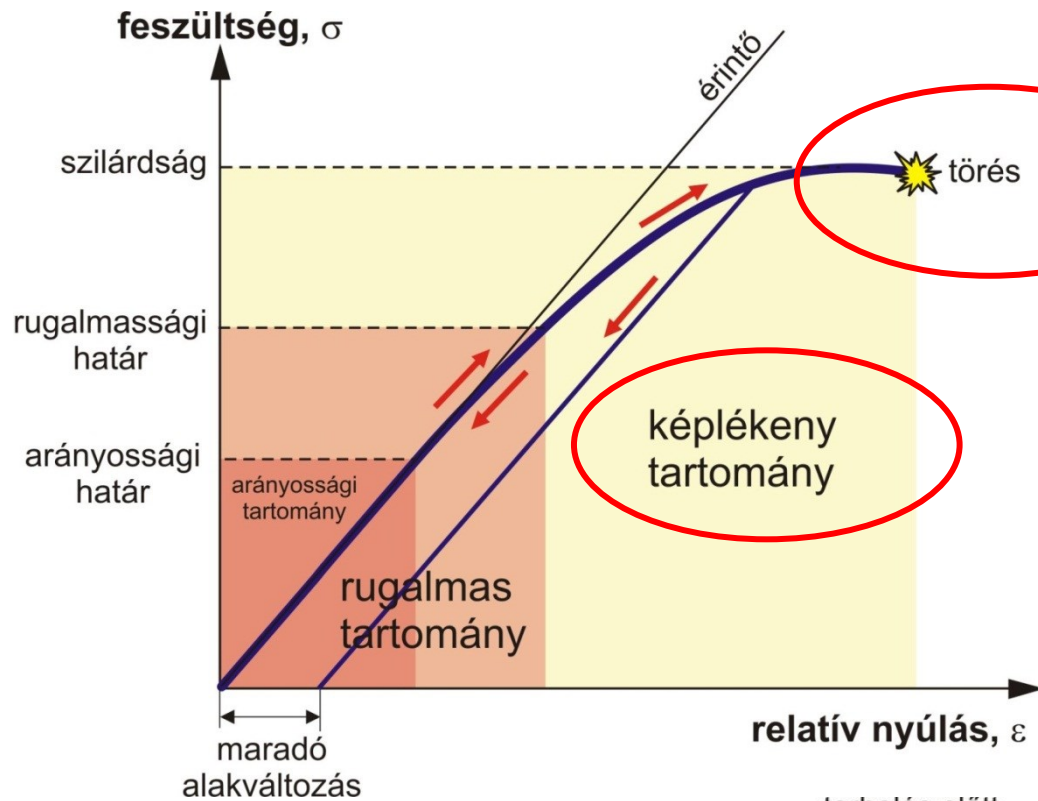
gyenge A gyöngye I. mn 2. Nagyobb megterhelést el nem viselő. *Gyenge köté.* | *nép*

szilárd B mn 1. Helyéből ki nem mozgatható, biztos, erős, tartós. *Szilárd építmény; szilárdan összeilleszt vmit.* 2. *Fiz* Határozott térfogatú és alakú <anyag, test, ill. ennek halmazállapota

szívós B mn 1. Nehezen törhető, szakítható, téphető v. rágható.

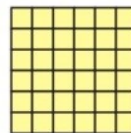
kemény A mn 1. A nyomásnak, megmunkálásnak ellenálló <szilárd anyag>.

Terhelési diagram

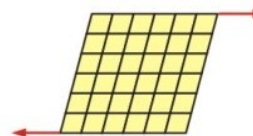

RUGALMAS
ALAKVÁLTOZÁS

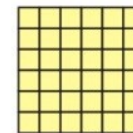
terhelés előtt

terhelve

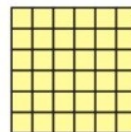

terhelés
megszüntette

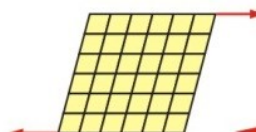

KÉPLÉKENY
ALAKVÁLTOZÁS

terhelés előtt

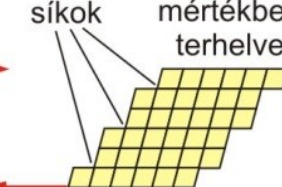

terhelve

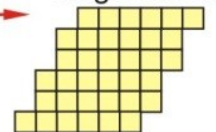

csúszási
síkok

nagyobb
mértékben
terhelve

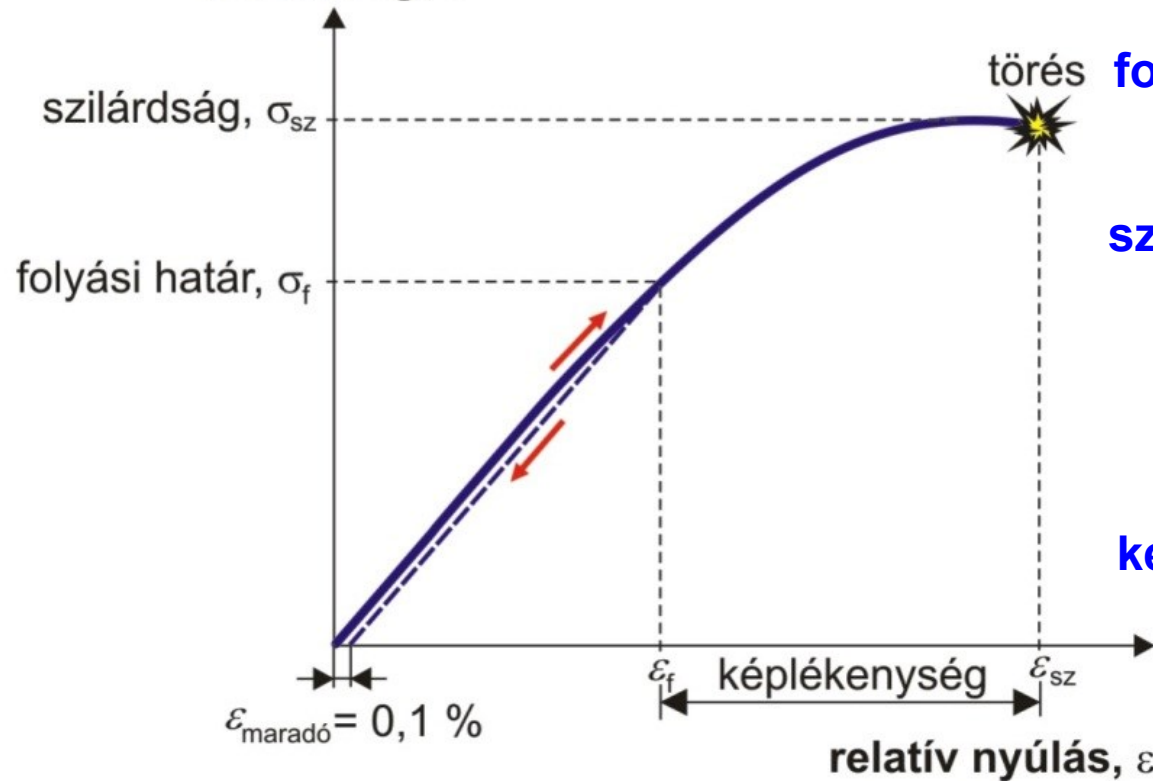
terhelés
megszüntette

Képlékeny viselkedés

feszültség, σ

folyási határ, σ_f (Pa)

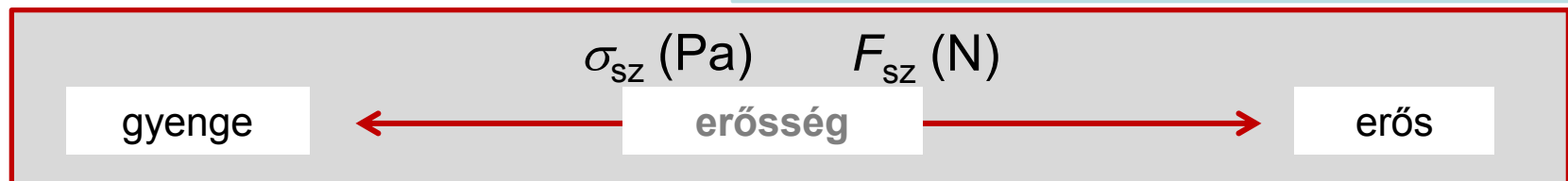
szilárdság, σ_{sz} (Pa)

- szakító,
- nyomó,
- hajlító,
- nyíró,
- csavaró

képlékenységi tartomány, $\varepsilon_{sz} - \varepsilon_f$ (%)

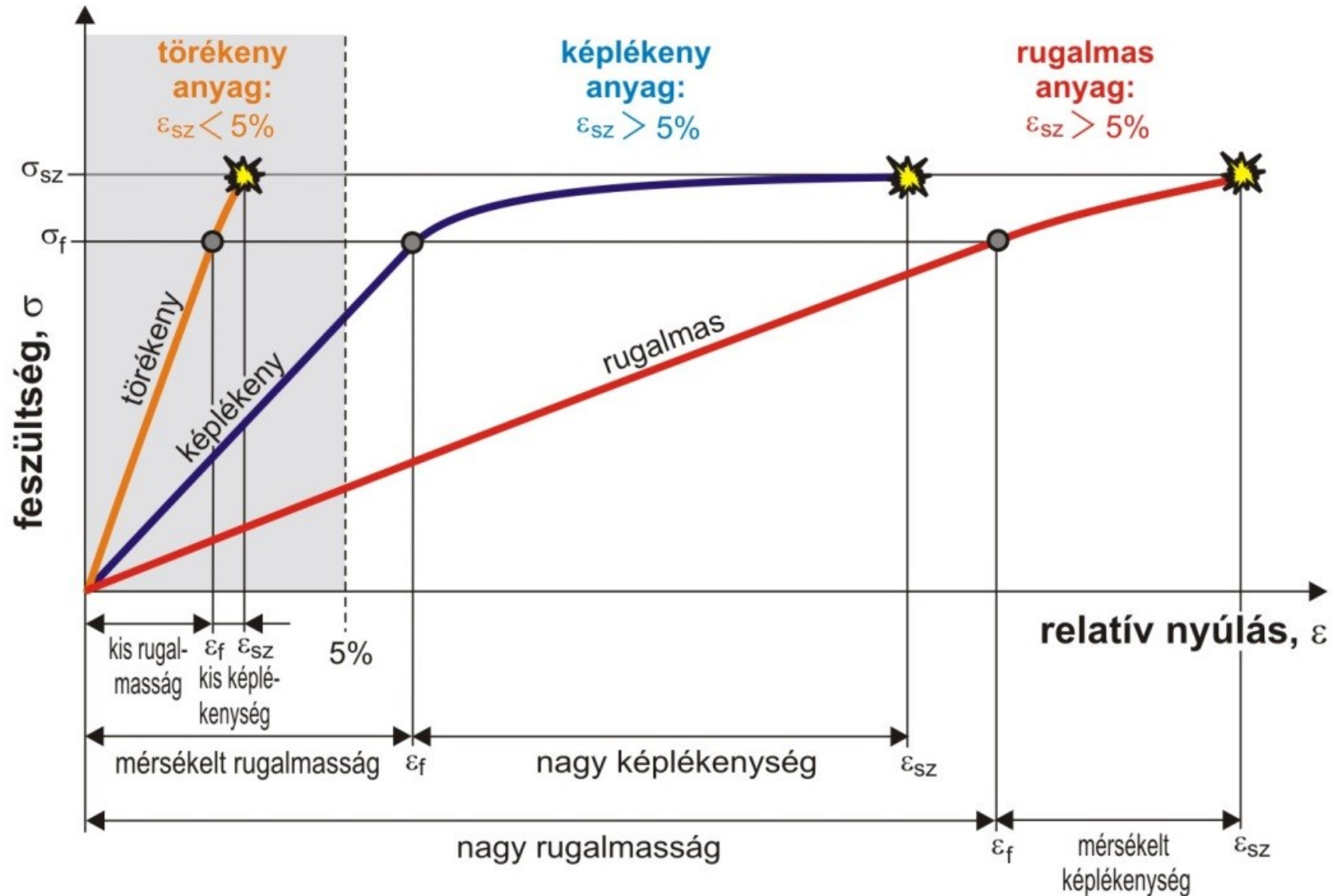
- nyújthatóság,
- összenyomhatóság,
- hajlíthatóság,
- ...

erős A I. mn 3. Károsító hatásoknak ellenálló, szilárd, tartós. *Erős szövet, vár.* Szh: *erős, mint a bőr*: nagyon tartós <szövet>.

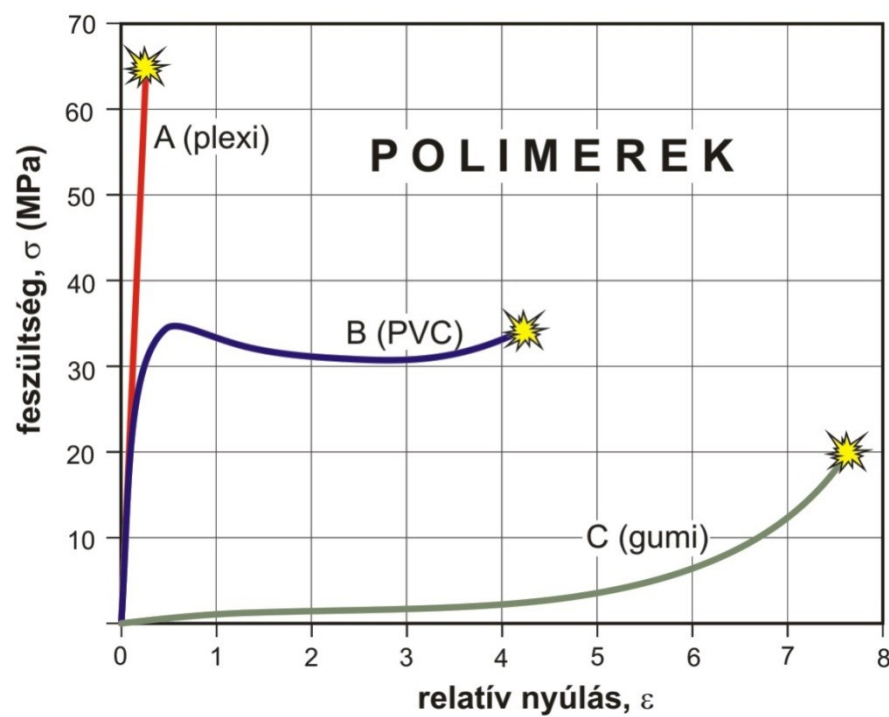
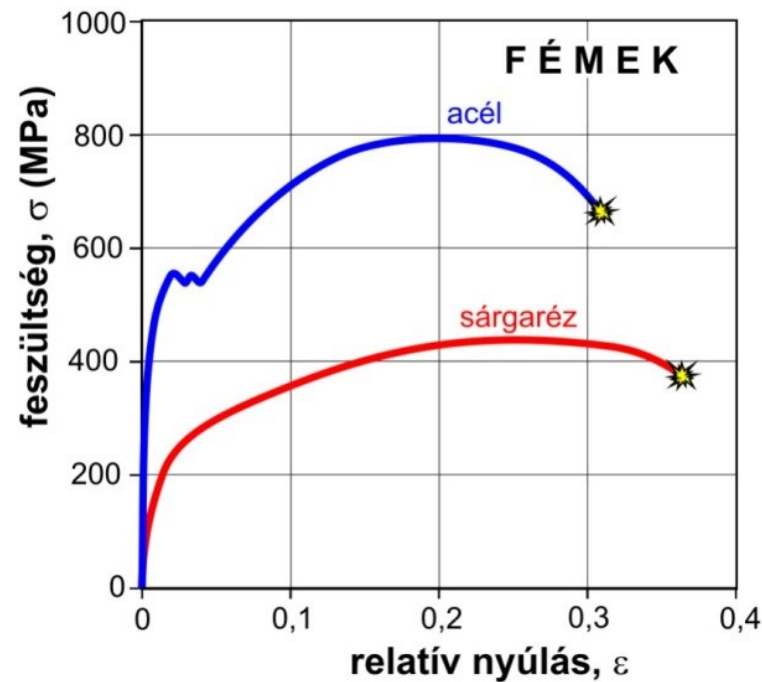
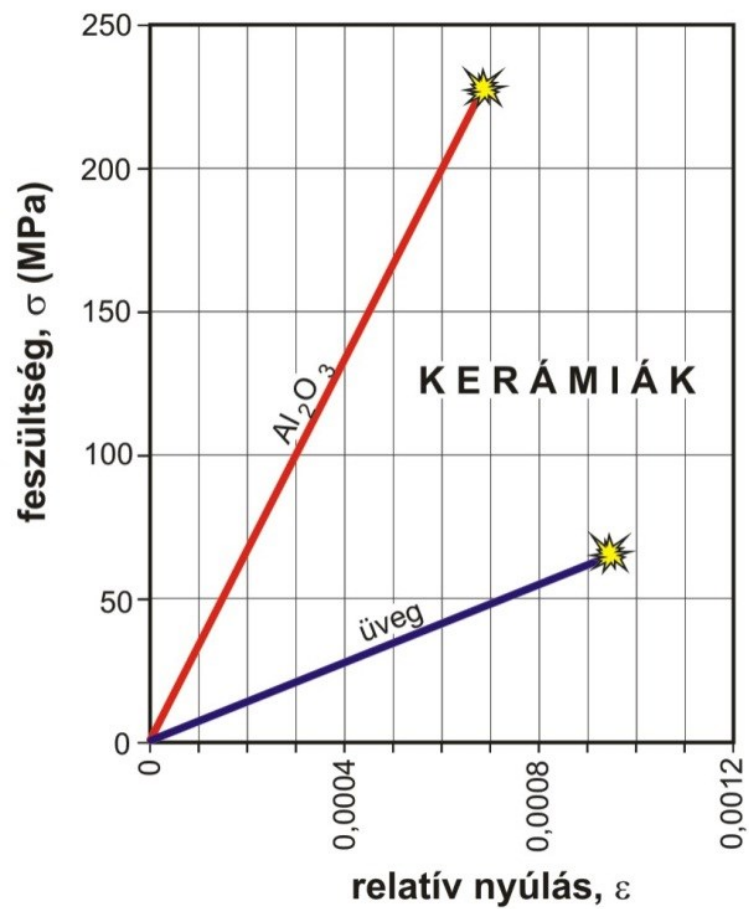
**Néhány fogászati anyag szakító,
ill. nyomó szilárdsága:**

anyag	$\sigma_{sz, \text{szakító}}$ (MPa)	$\sigma_{sz, \text{nyomó}}$ (MPa)
fogzománc	≈ 10	≈ 400
dentin	≈ 110	≈ 300
kerámiák	5-400	20-5000
porcelán	≈ 25	≈ 300
polietilén (nagy sűrűségű)	≈ 30	
amalgám	30-55	200-450
PMMA (polimetilmetakrilát)	≈ 50	≈ 80
üveg	$\approx 50-70$	≈ 700
arany	108	
alumínium-oxid	≈ 170	≈ 2100
cirkónium-dioxid	≈ 250	≈ 2500
aranyötvözetek	300-900	
Pd-Ag ötvözetek	400-700	
Ni-Cr ötvözetek	400-900	
Co-Cr ötvözetek	600-800	
Ti ötvözetek	900-1100	
szénszál (61%) erősítésű epoxi	≈ 1700	

képlékeny C mn 1. Műsz Könnyen gyúrható, alakítható.

Példák:

$$\varepsilon_f \approx \varepsilon_r$$

rugalmatlan

rugalmasság

rugalmas

$$\varepsilon_f - \varepsilon_{sz}$$

nem
képlékeny

képlékenység

képlékeny

$$\varepsilon_{sz}$$

nem
alakítható
(= törékeny)

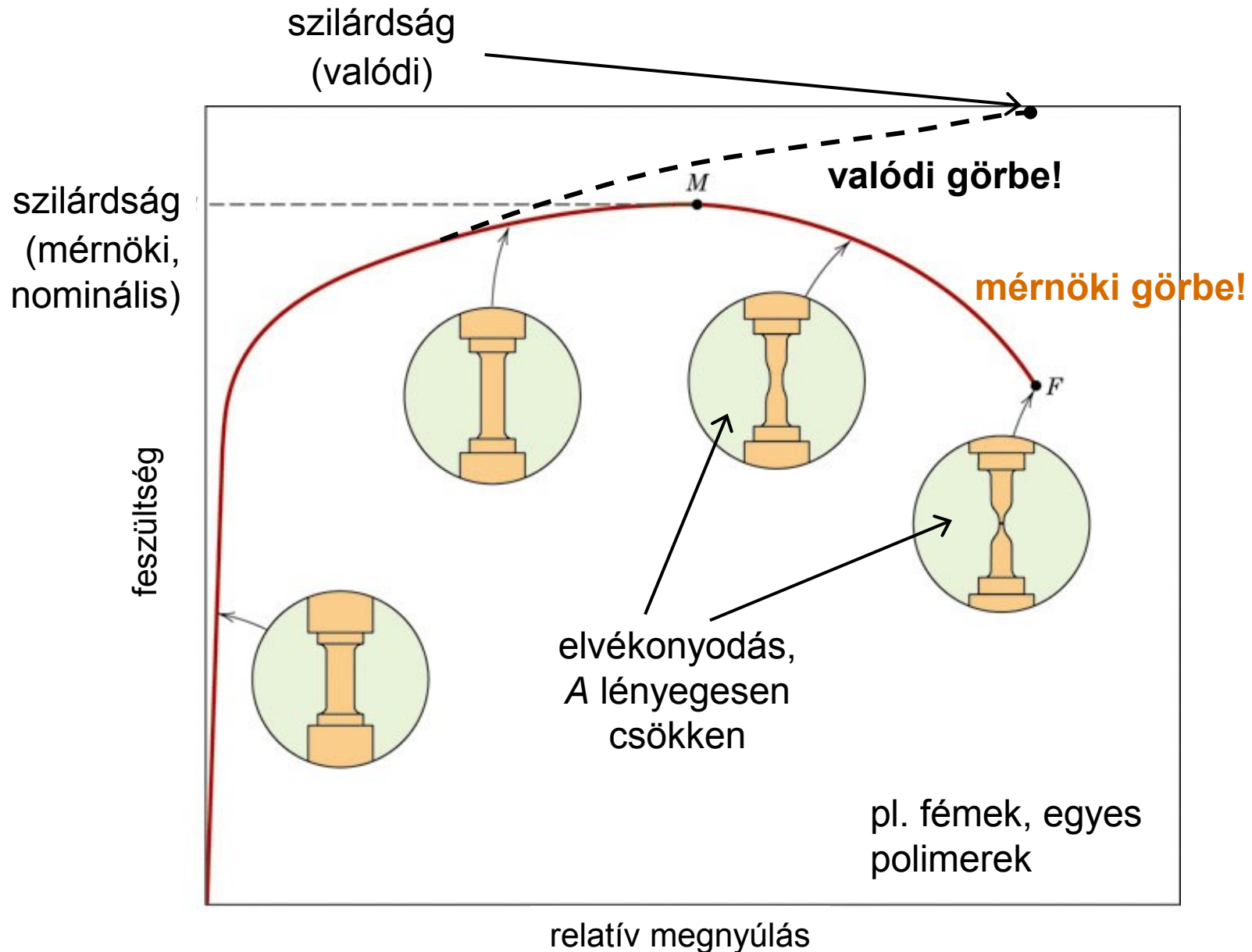
alakíthatóság

alakítható

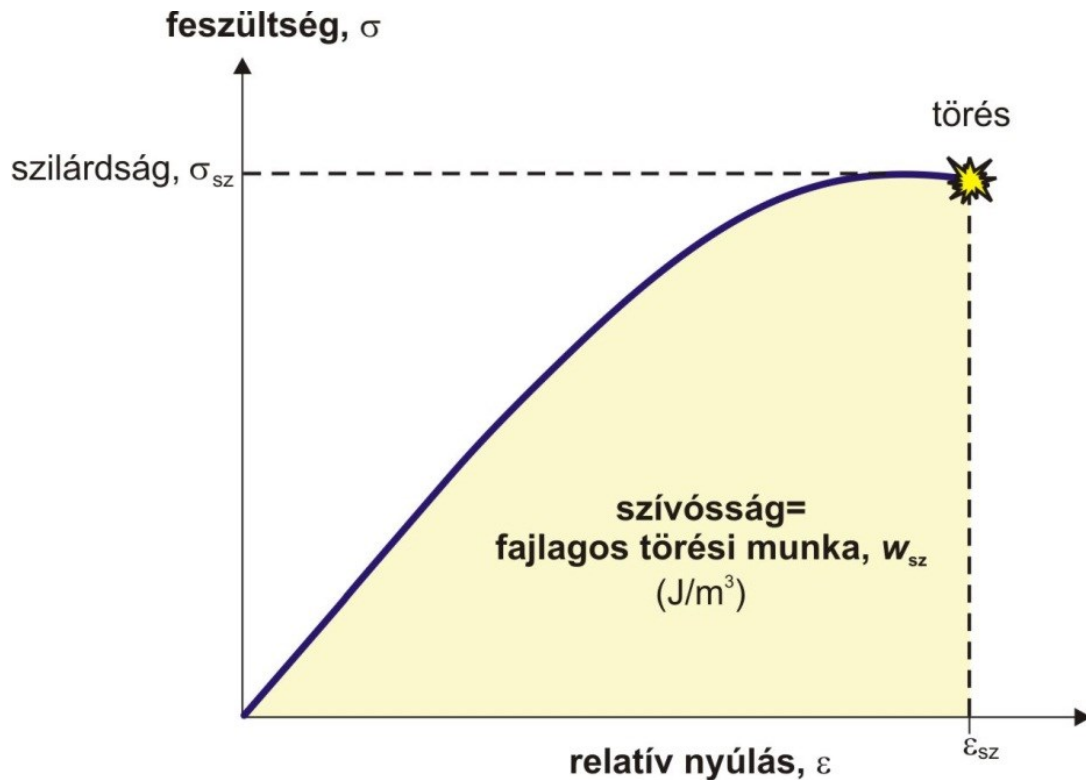

Mérnöki rendszer vs. „valódi rendszer”

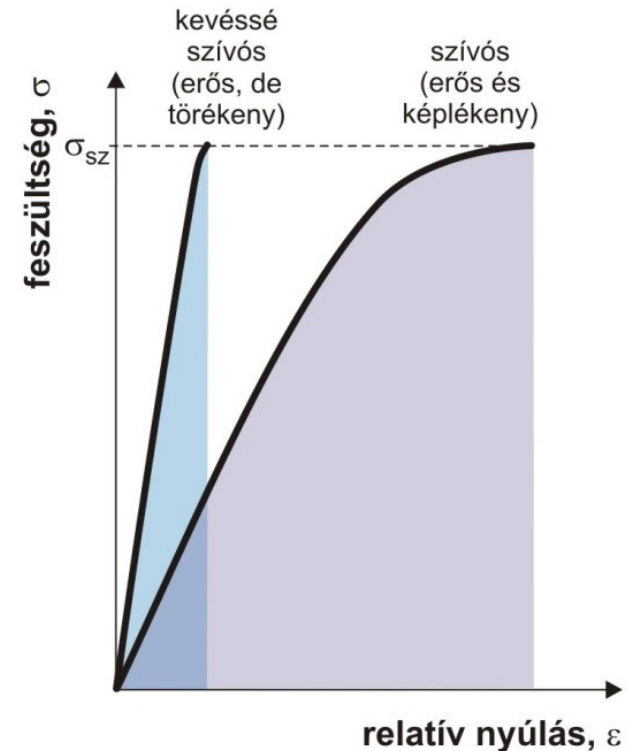

Szívósság

vagy fajlagos törési munka (w_{sz})

Szilárdság $\leftrightarrow$ szívósság:

szívós B mn 1. Nehezen törhető, szakítható, téphető v. rágható.

w_{sz} (J/m^3)

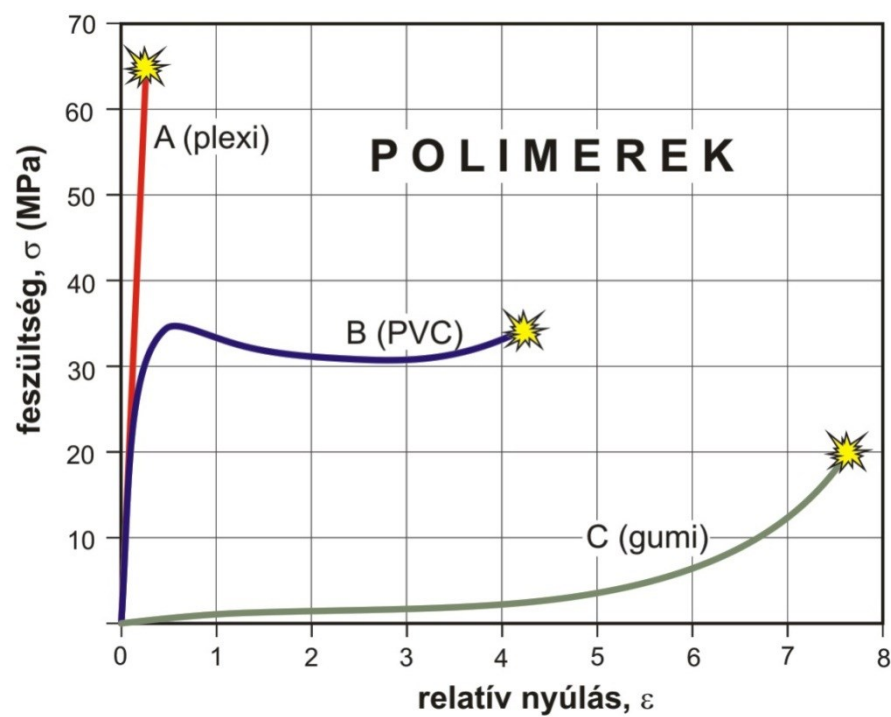
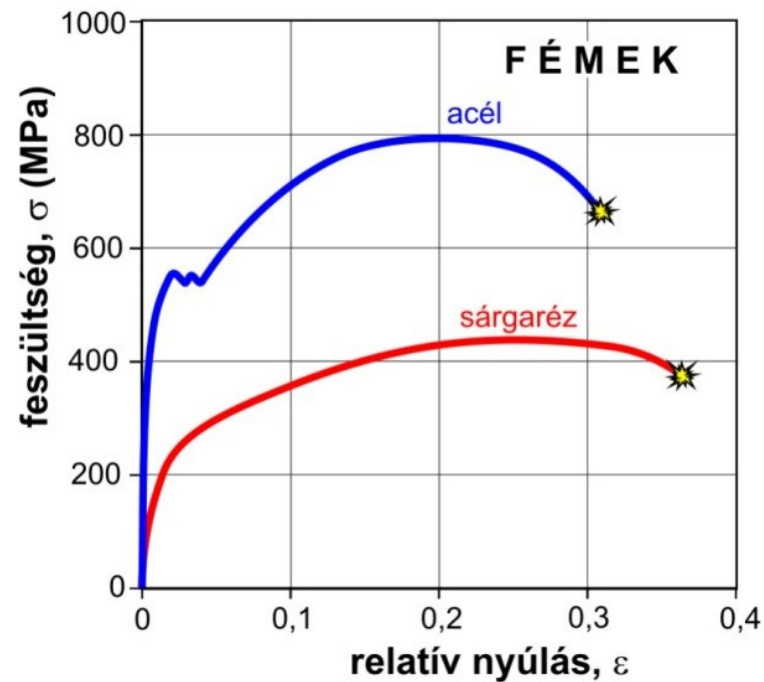
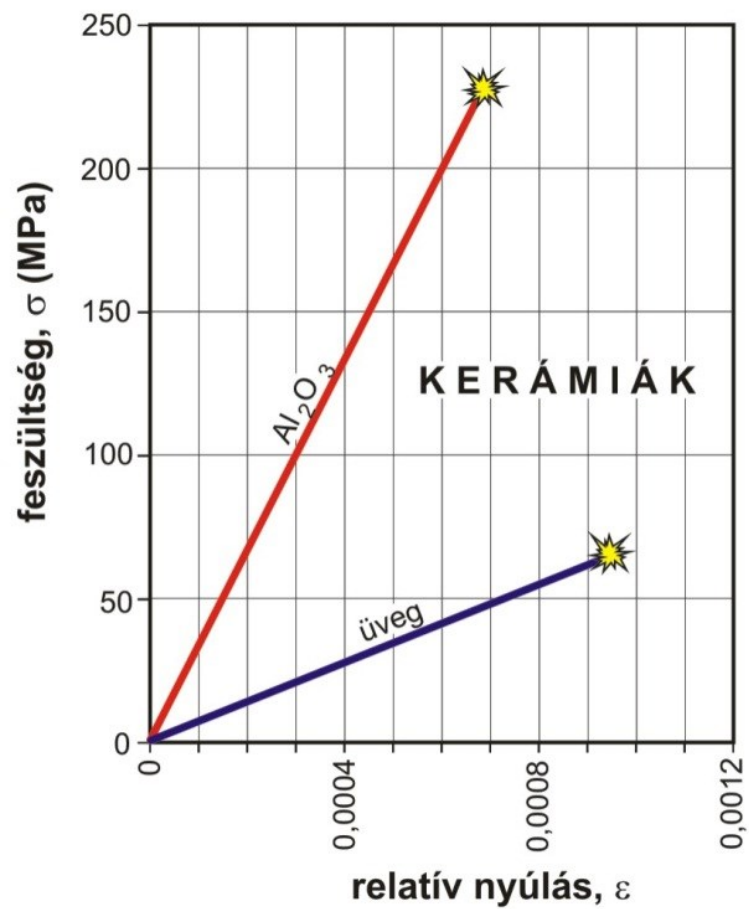
W_{sz} (J)

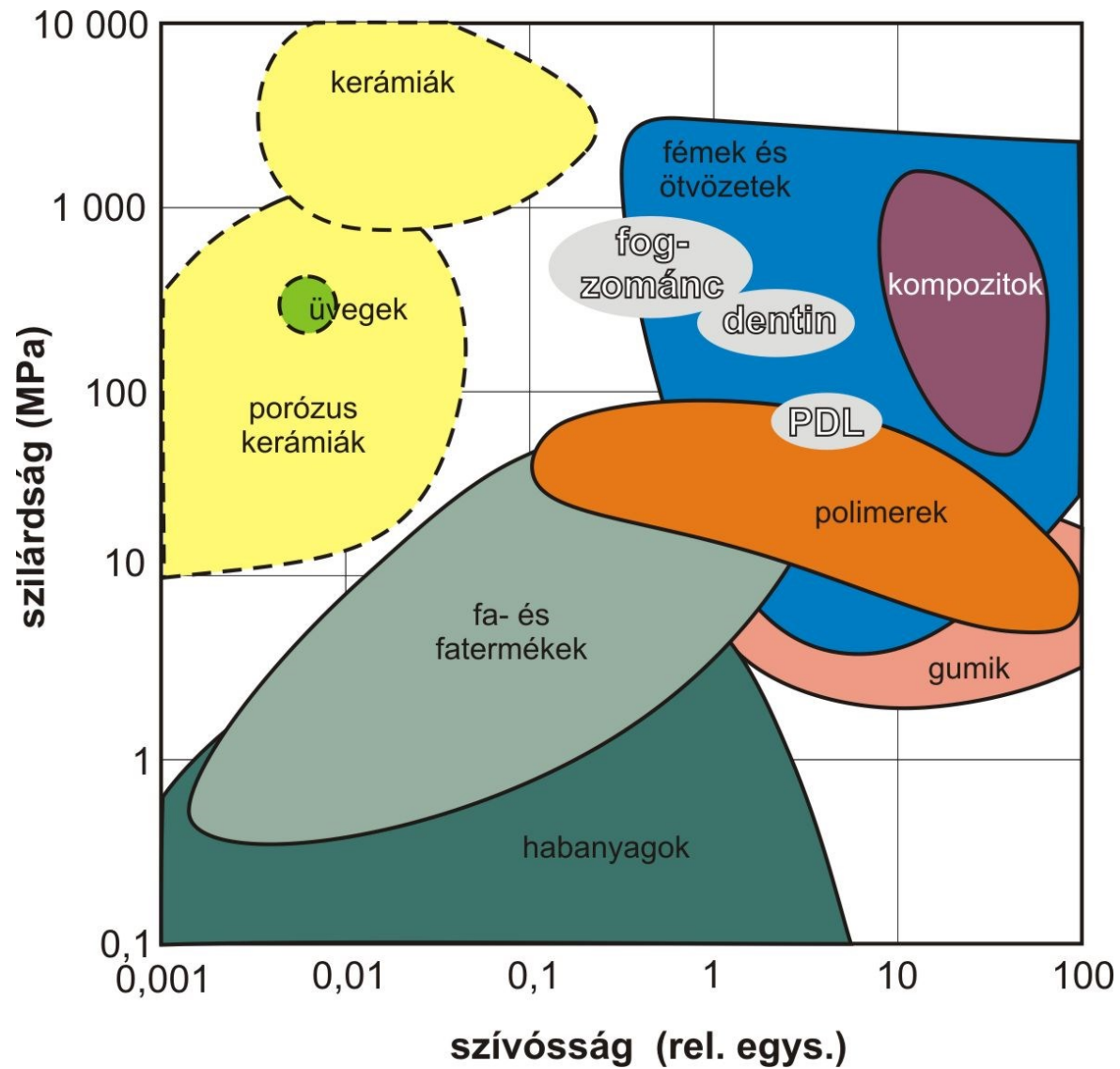
(törékeny)
nem szívós

(statikus) szívósság

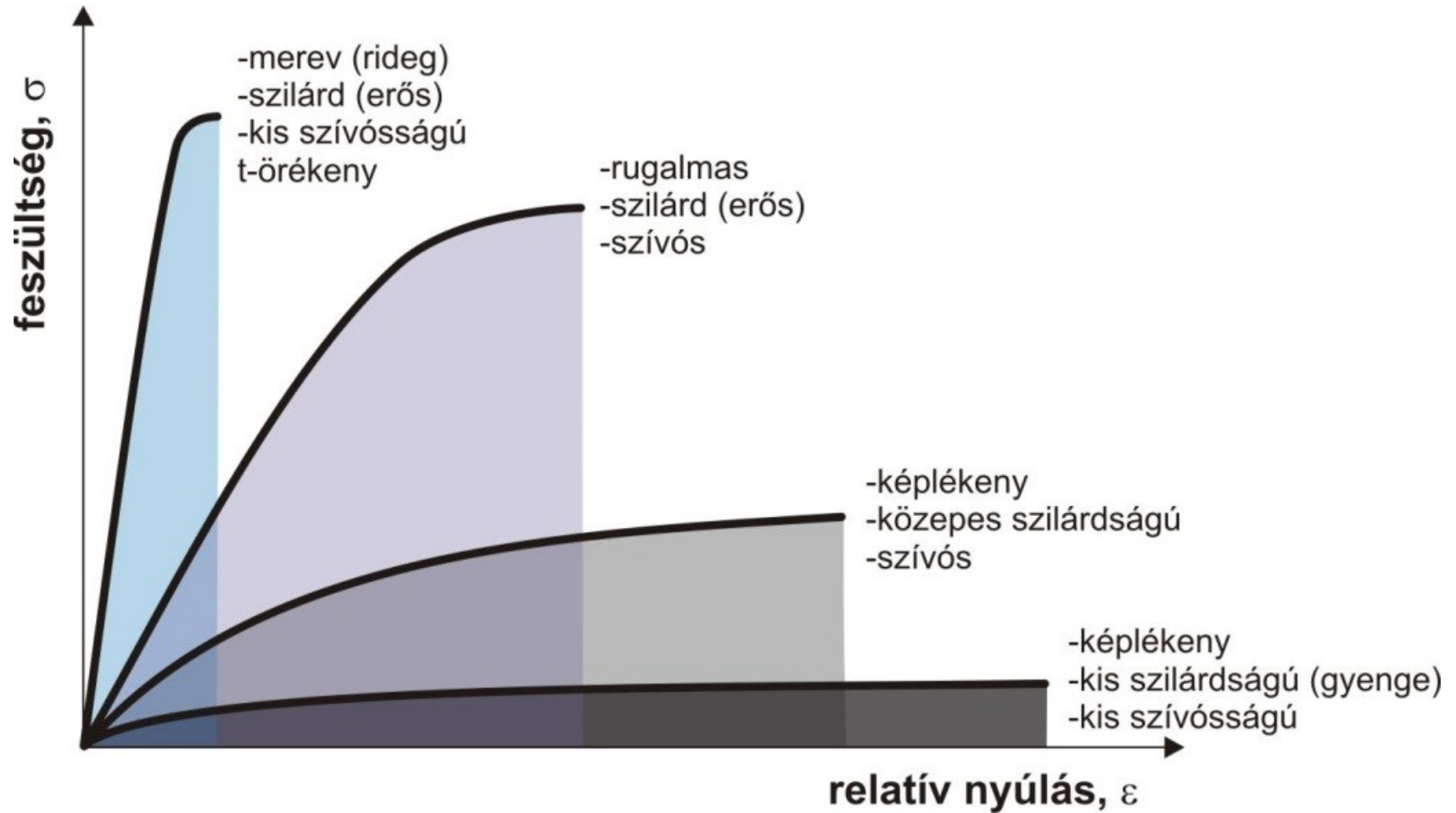
szívós

Példák:

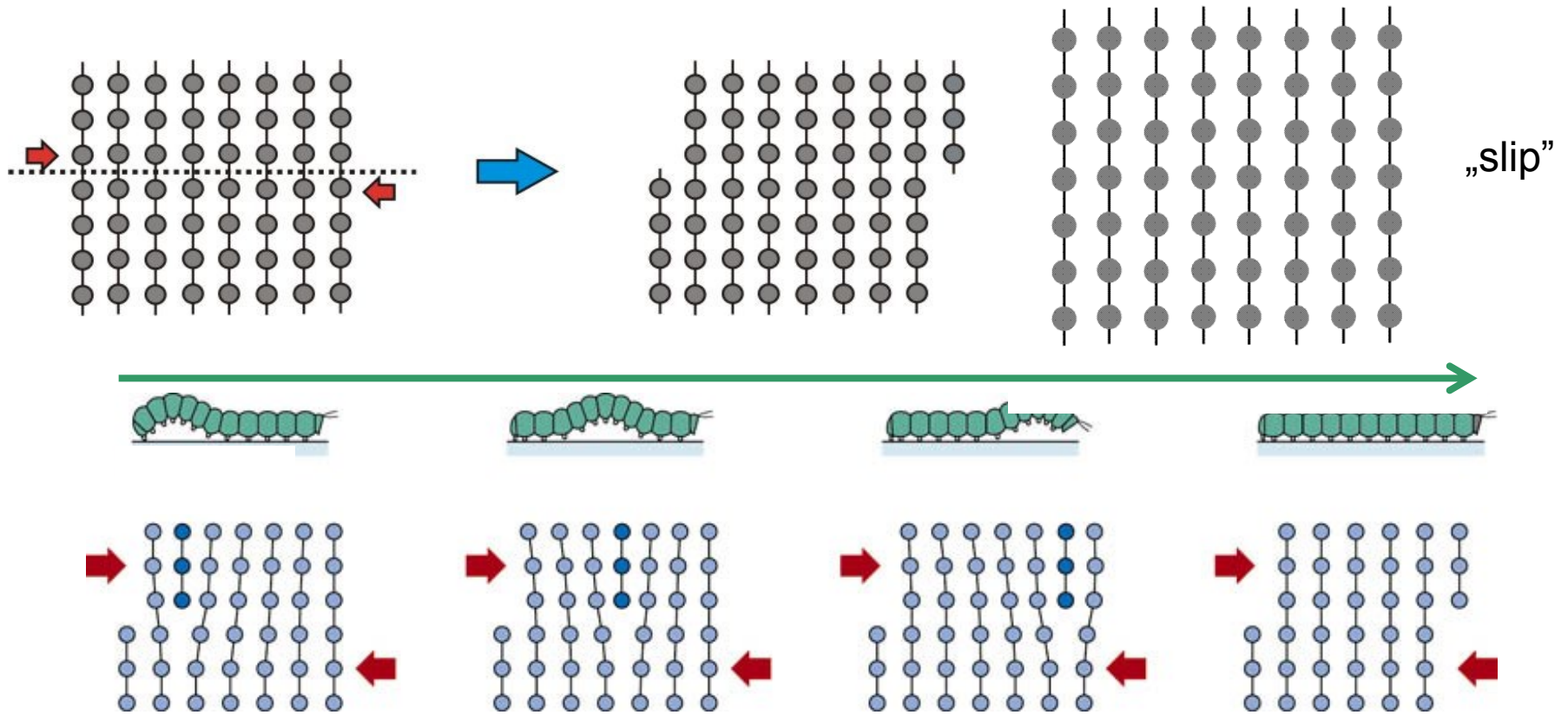

Különféle tulajdonságok áttekintése

A képlékeny alakváltozás mechanizmusa kristályokban:

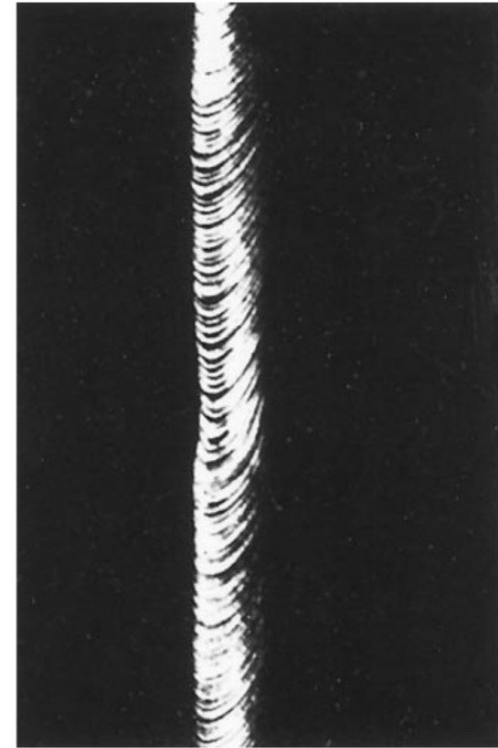
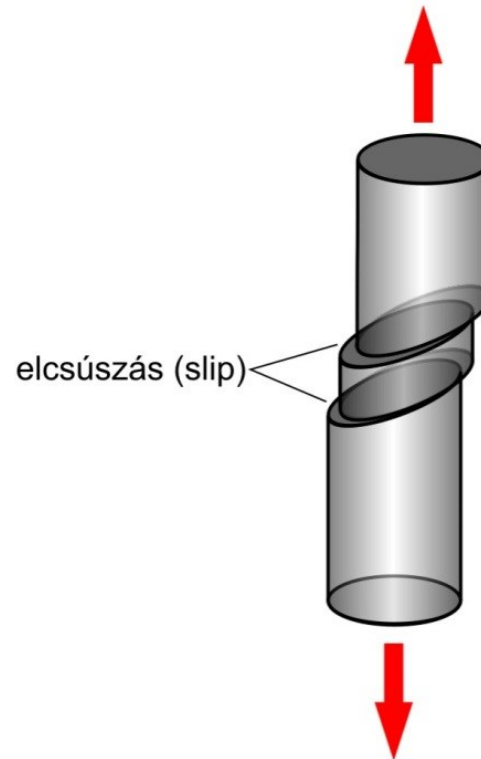
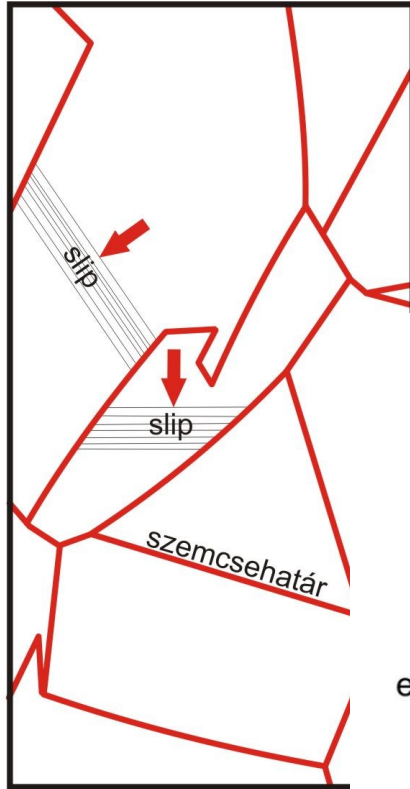

Moving a rug by moving a wrinkle in the rug

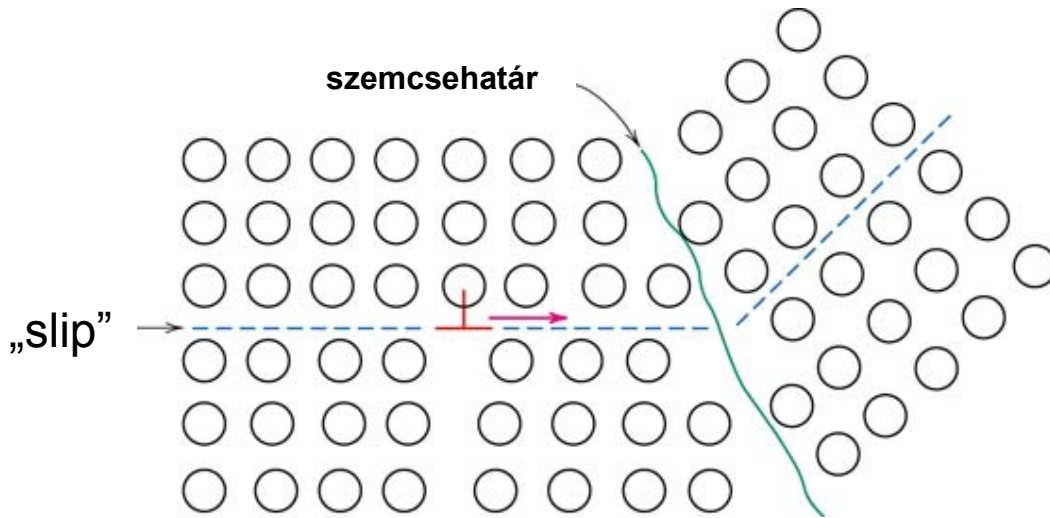
**Amorf anyagoknál:
csak viszkózus folyás!**

Diszlokációk mozgási szabadsága?!

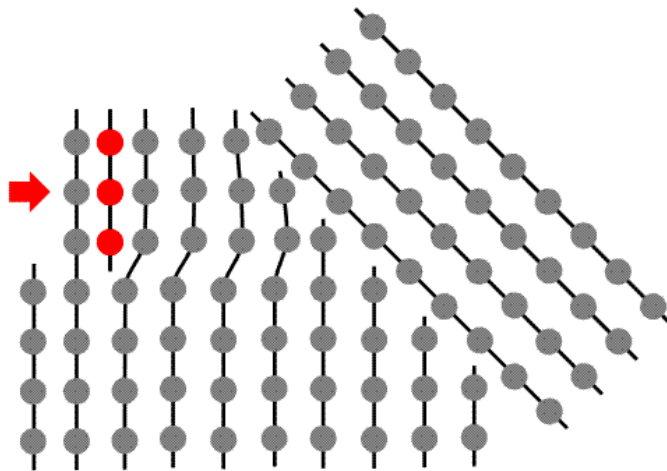

Diszlokációk mozgási szabadsága?!

**A plasztikus tartomány
mennyiségei**

**$(\sigma_f, \varepsilon_{sz}, \sigma_{sz}, w_{sz})$,
valamint a keménység
nagyon érzékenyek a
hibákra.**

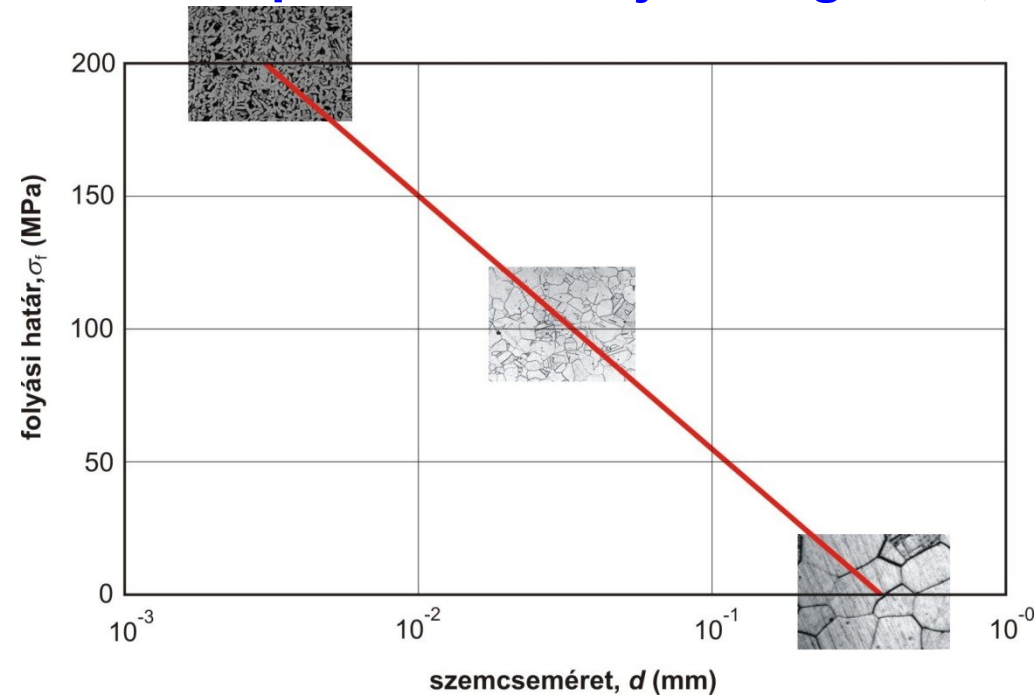

**Hasonló okok miatt:
Kerámiák törékenysége**

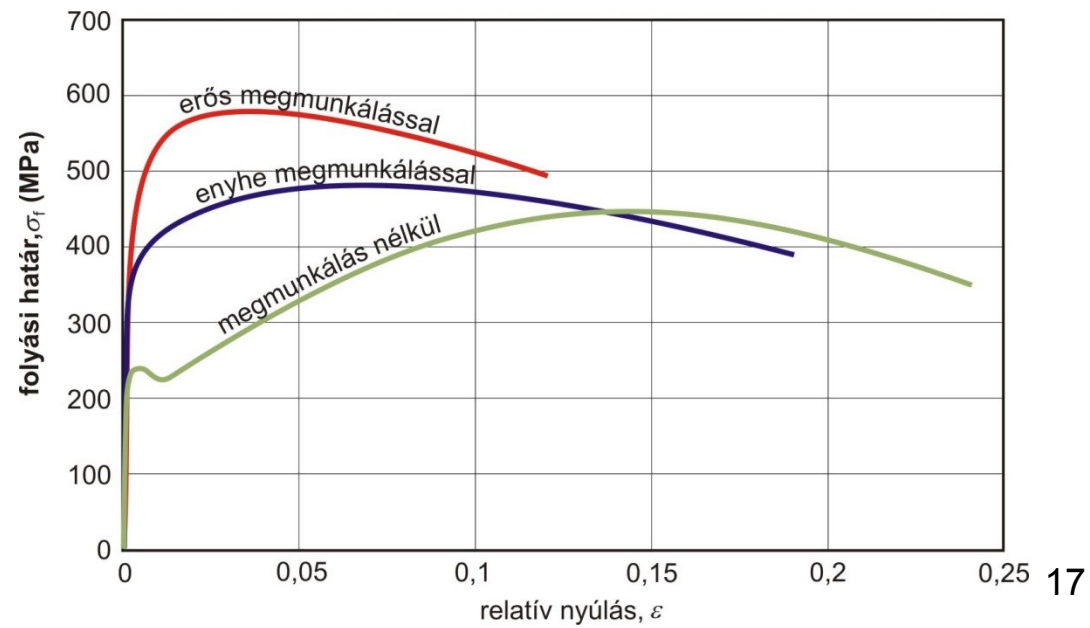

Fémek plasztikus tulajdonságainak, szilárdságának alakítása

szemcseméret (d) csökkentés

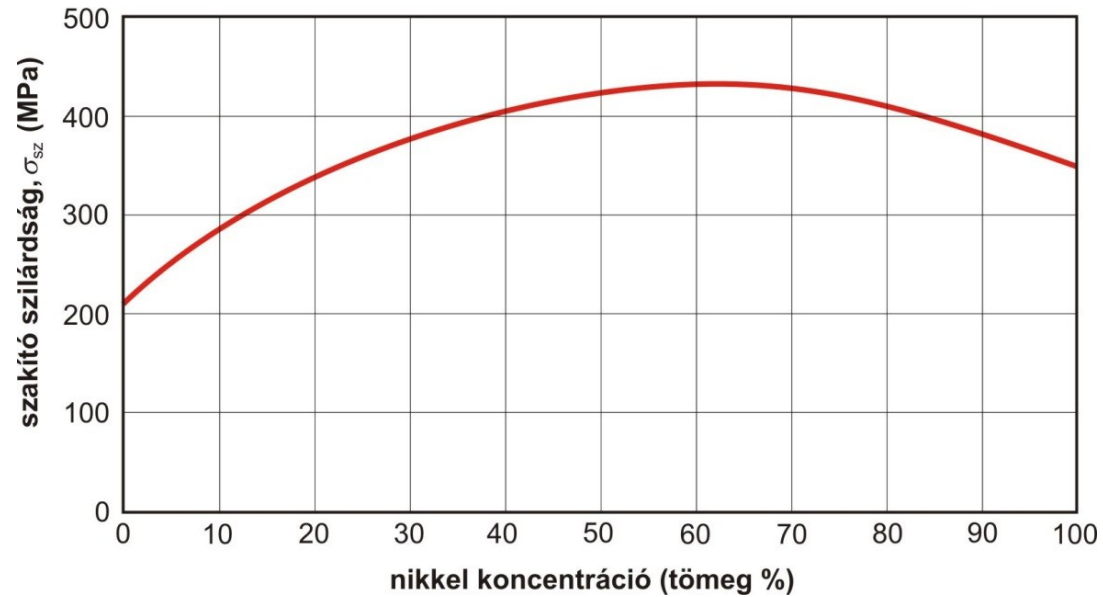

hideg megmunkálás

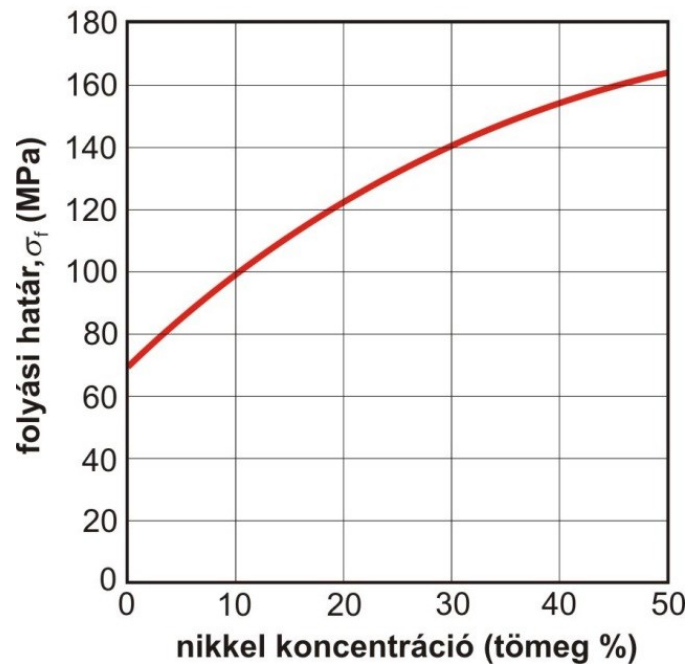

Ötvözés

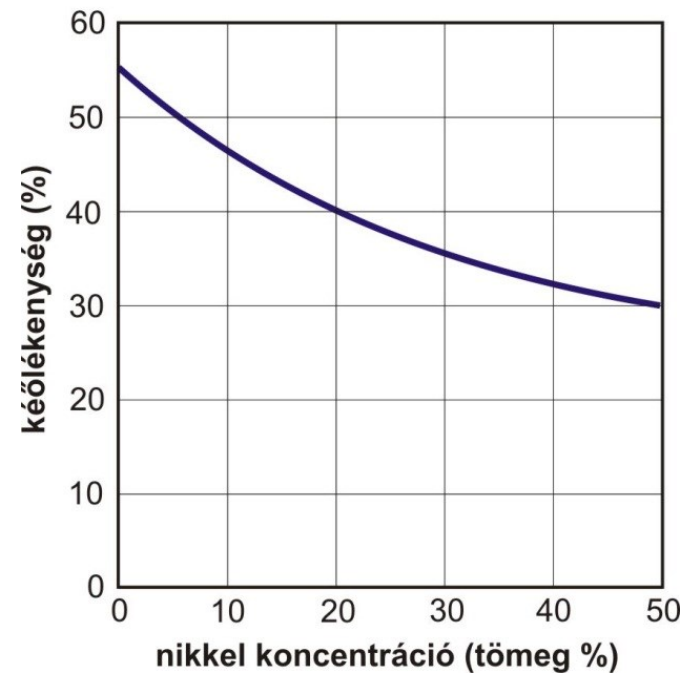
RÉZ - NIKKEL ÖTVÖZET

RÉZ - NIKKEL ÖTVÖZET

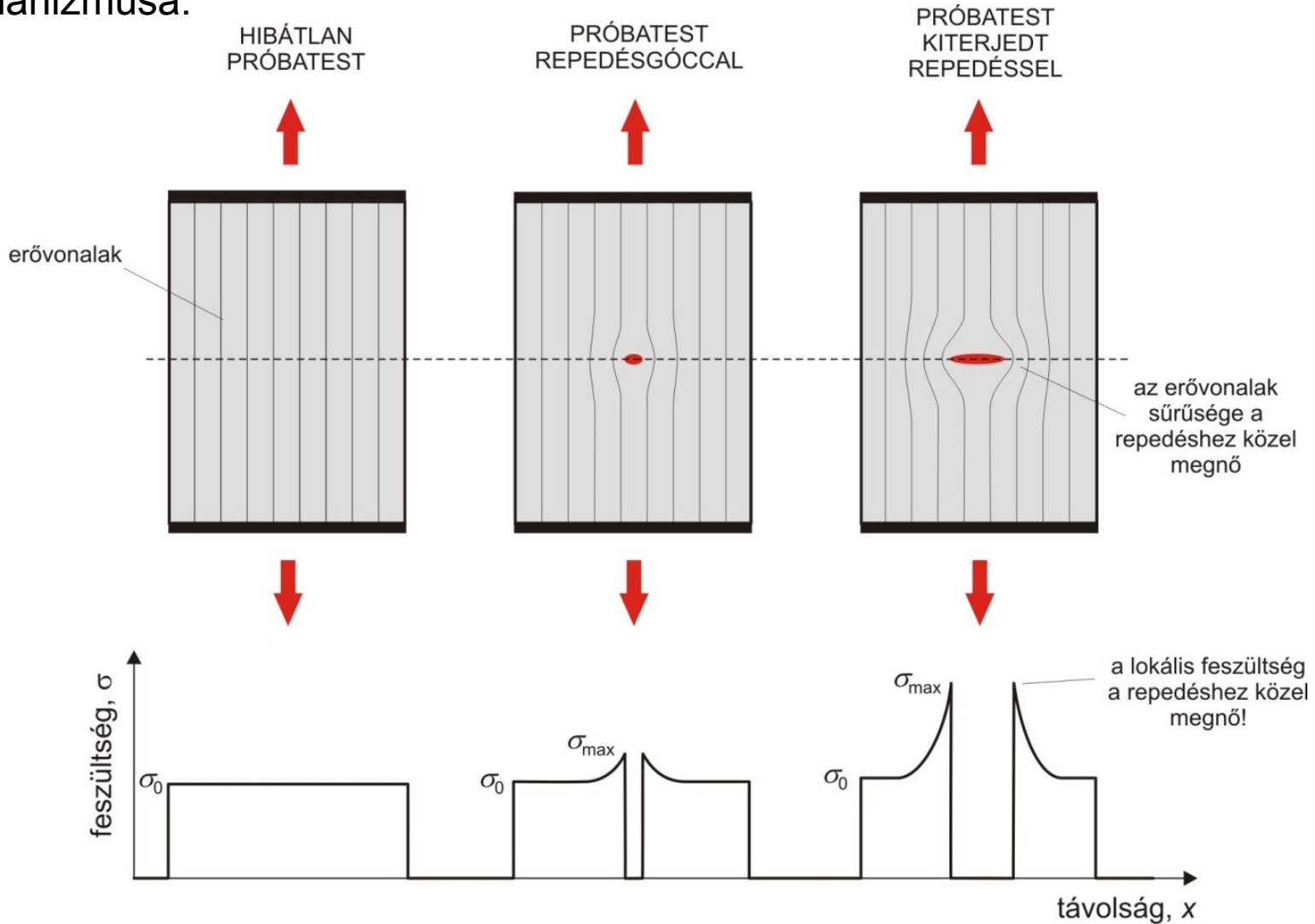

RÉZ - NIKKEL ÖTVÖZET

Törés

Mechanizmusa:

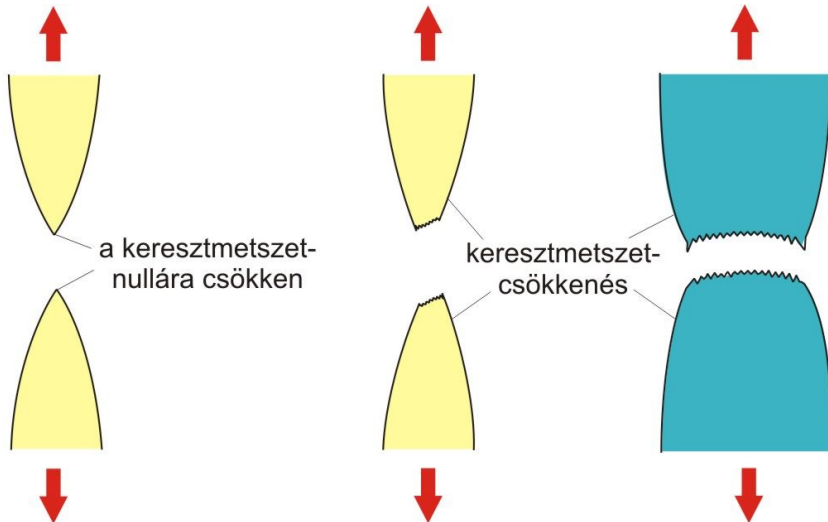

→ feszültség növelés

- törékeny anyag: nincs képlékeny alakváltozás **rideg törés**
- képlékeny alakváltozás **képlékeny törés**

Törésfajták

képlékeny (szívós)

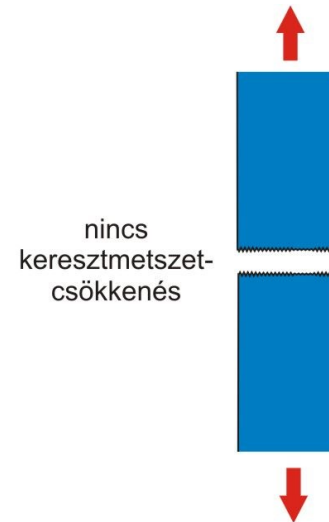

teljesen
képlékeny anyag
törése

képlékeny (szívós) anyag
törési felülete

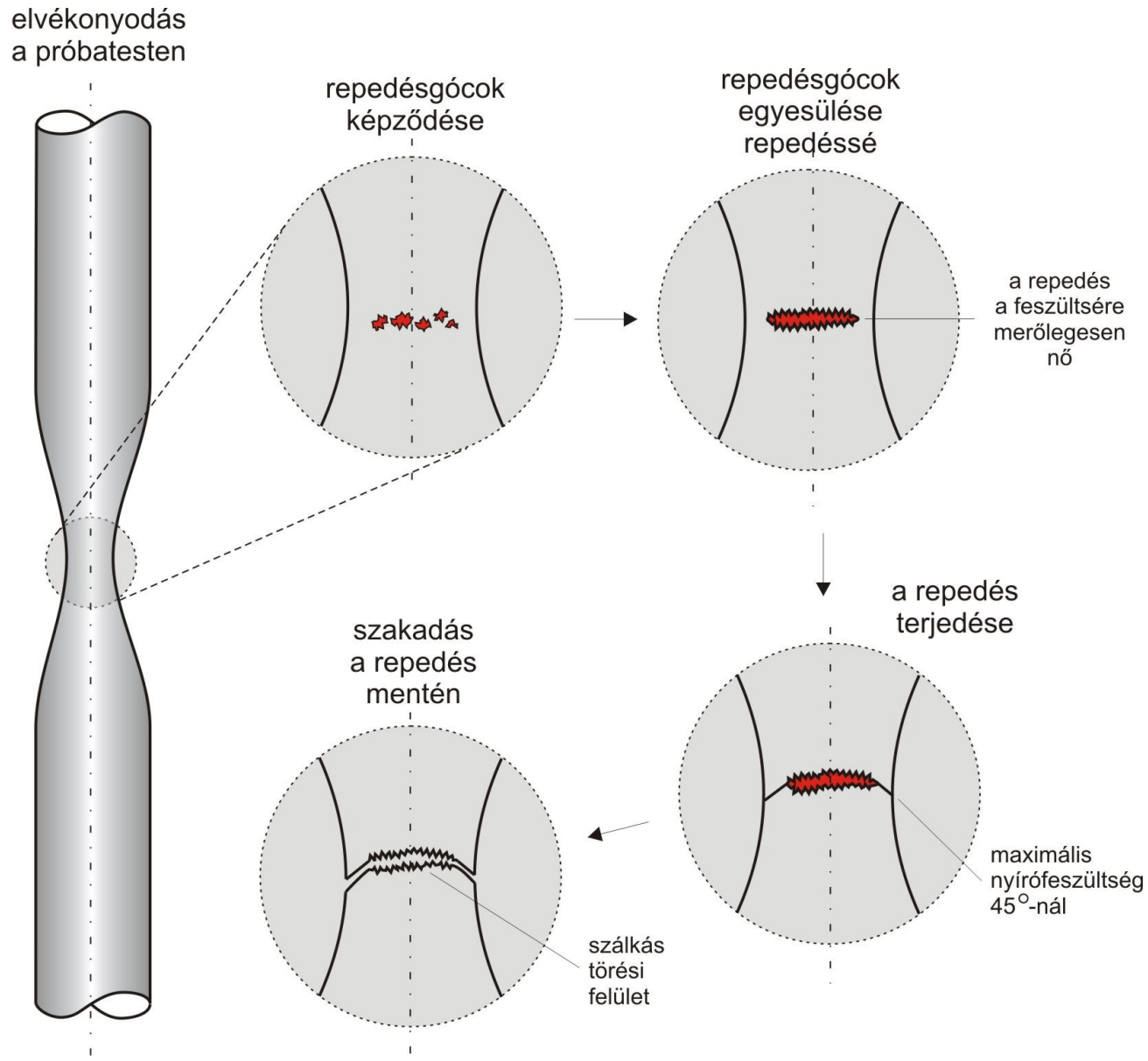
rideg

rideg anyag
törési felülete

Képlékeny anyag törési fázisai

Fáradás, fáradásos törés

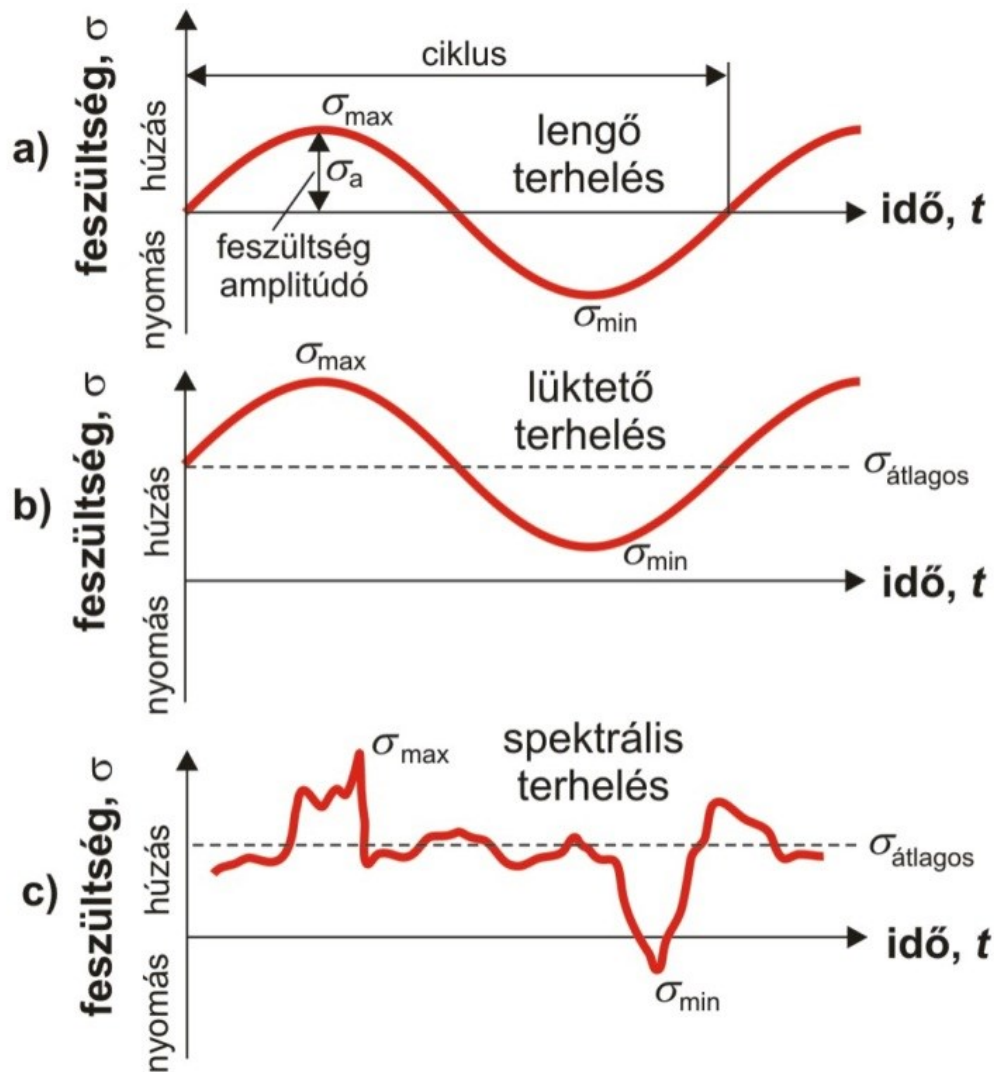
Hosszan tartó, ismétlődő terhelés

→ szerkezeti változások

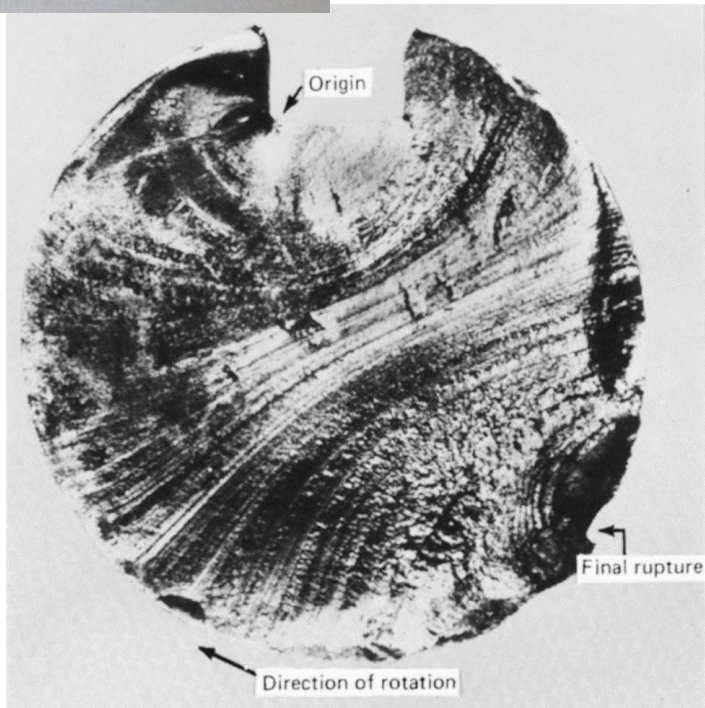
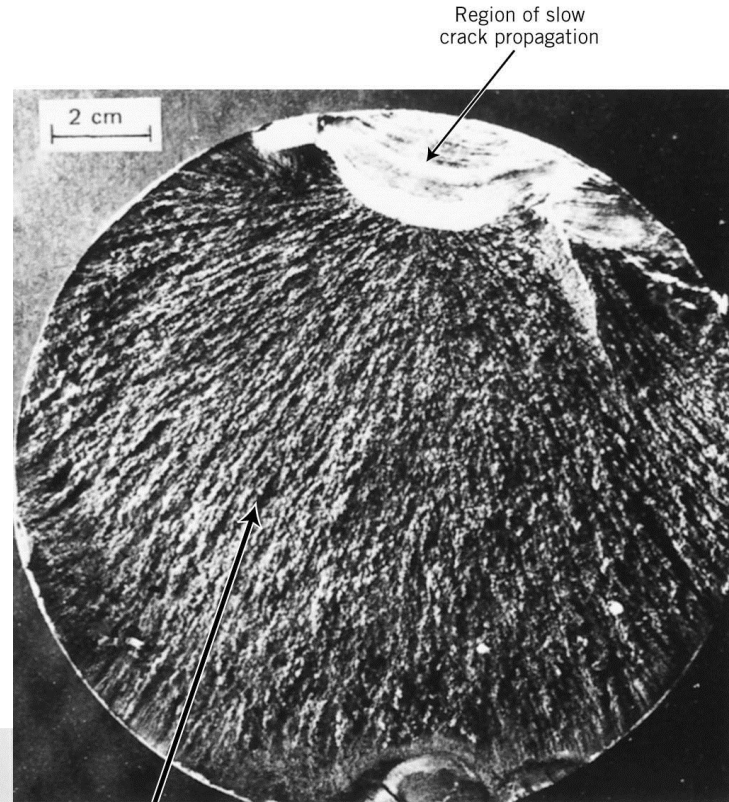
→ szilárdság csökken

repedések!

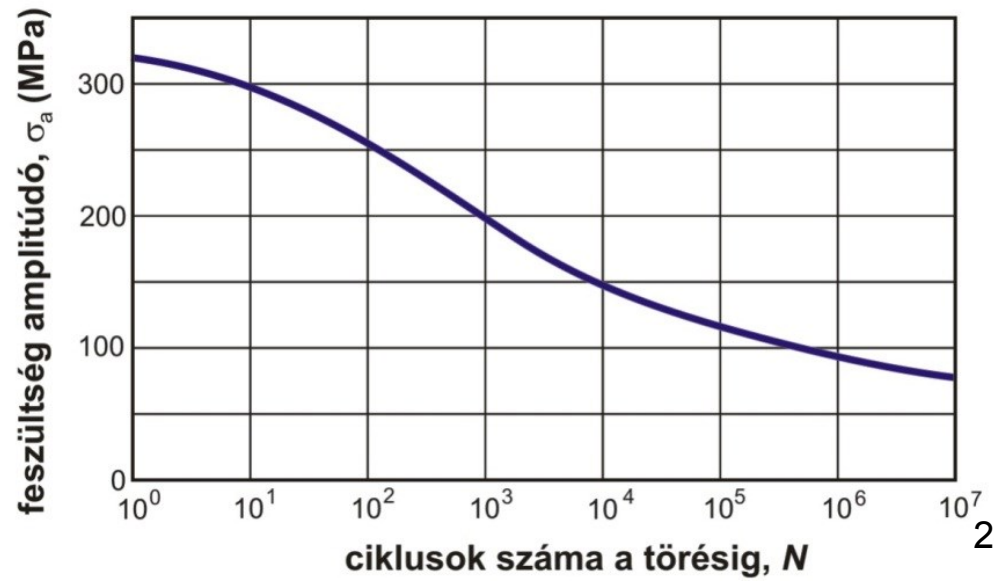
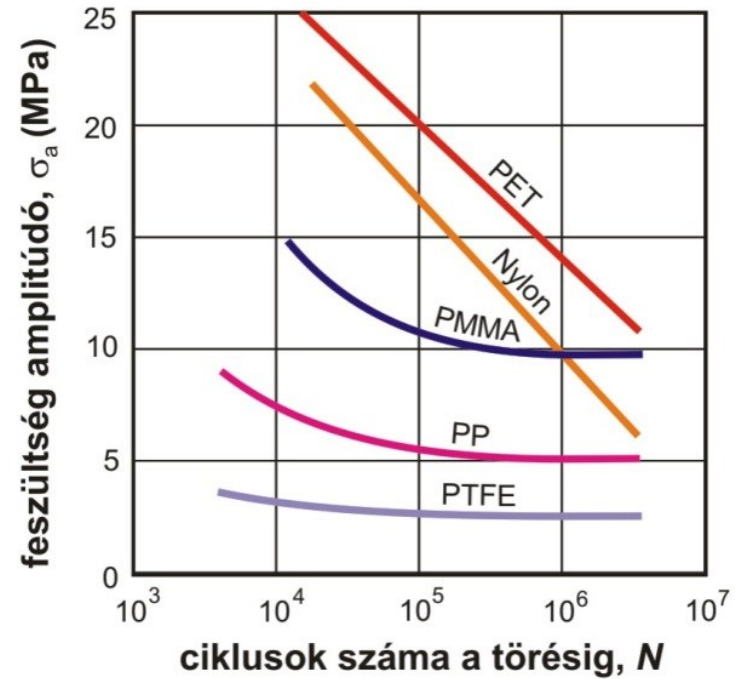
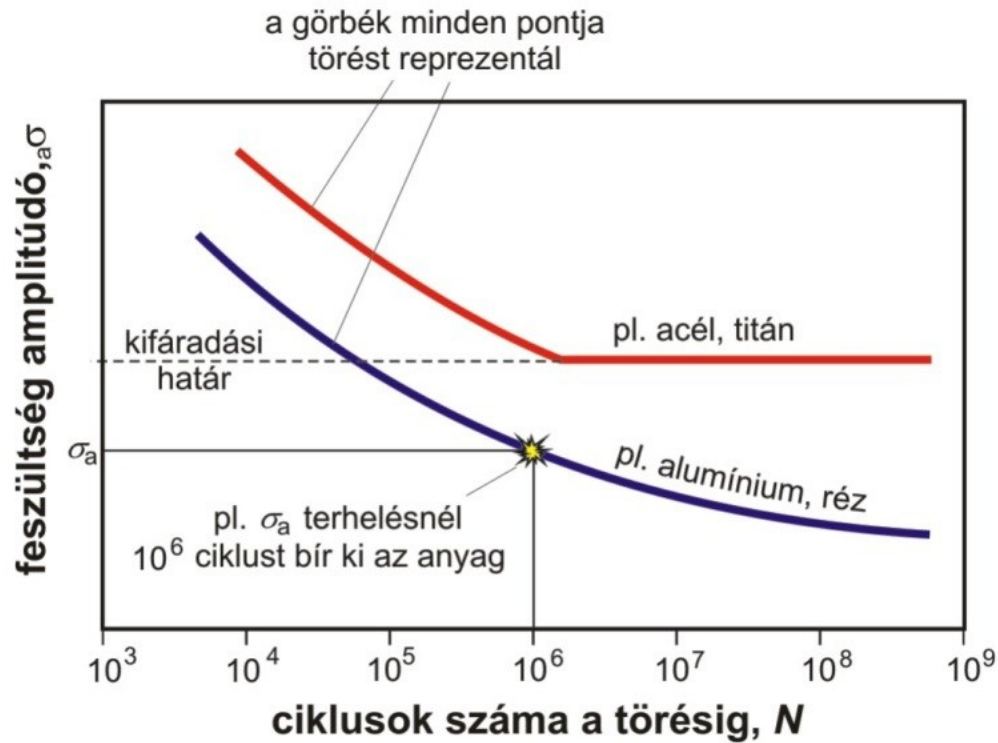
terhelési fajták:

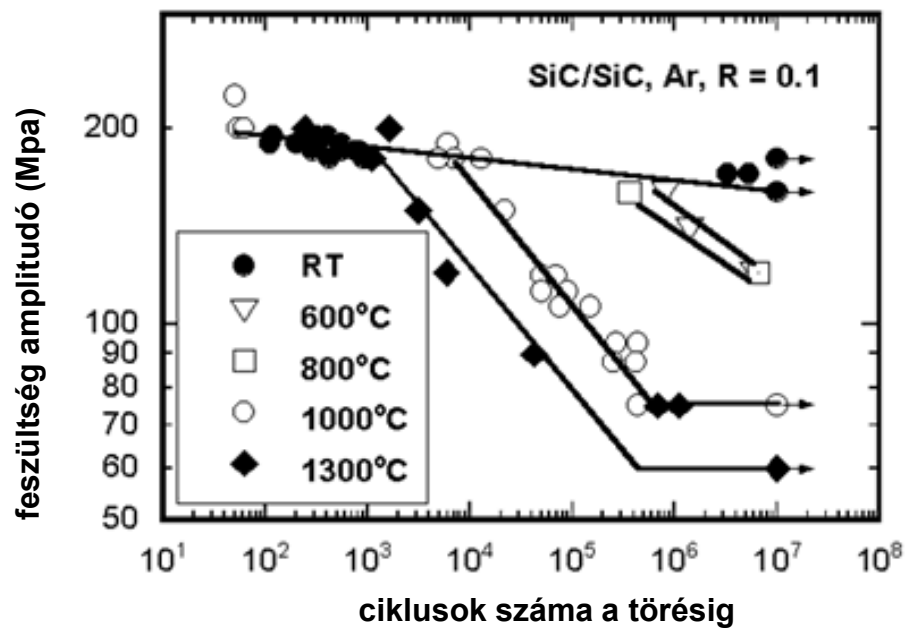
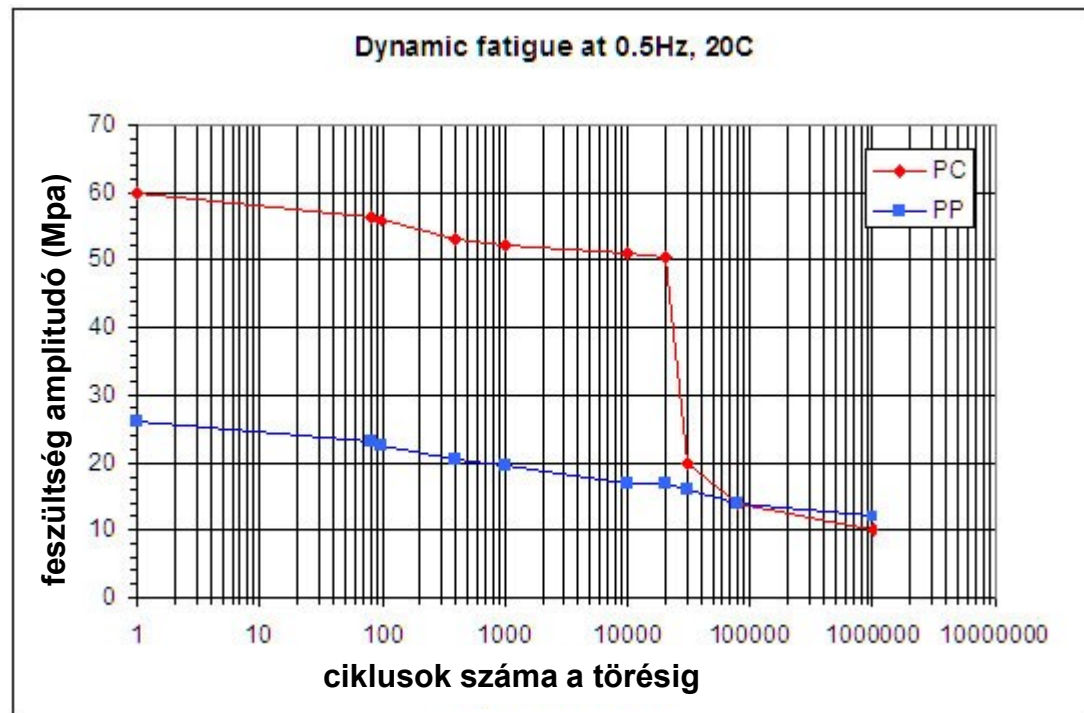

Fáradási görbe:

Továbbá:

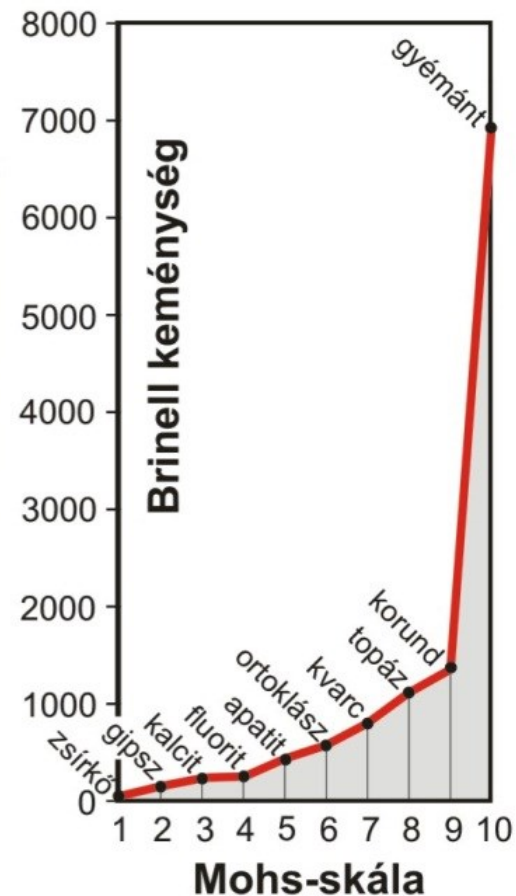
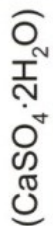
- termikus fáradás
- kémiai (korróziós) fáradás

Keménység

Mohs-skála:

zsírkő gipsz kalcit fluorit apatit ortoklász kvarc topáz korund gyémánt

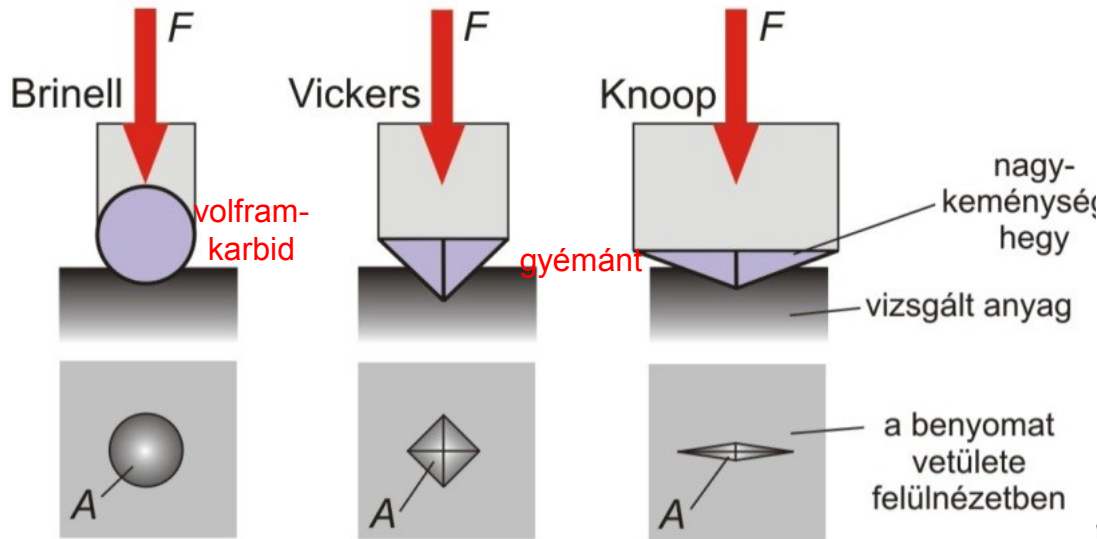
Keménységmérési eljárások

mikrokeménység vizsgálati eljárások

Brinell:

Vickers:

Knoop:

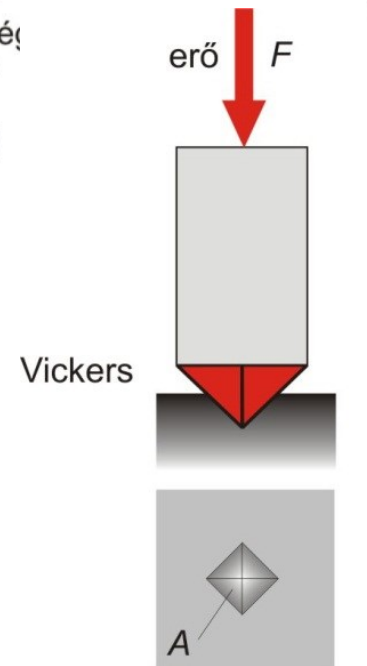
A = a benyomat felszíne
(nem azonos a vetület területével)

$$H = \frac{F}{A} \text{ (Pa)}$$

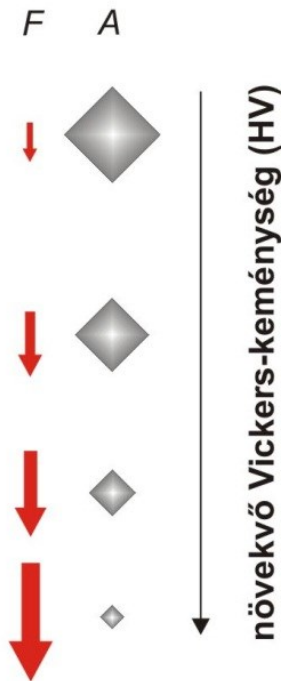
HB

HV

HK

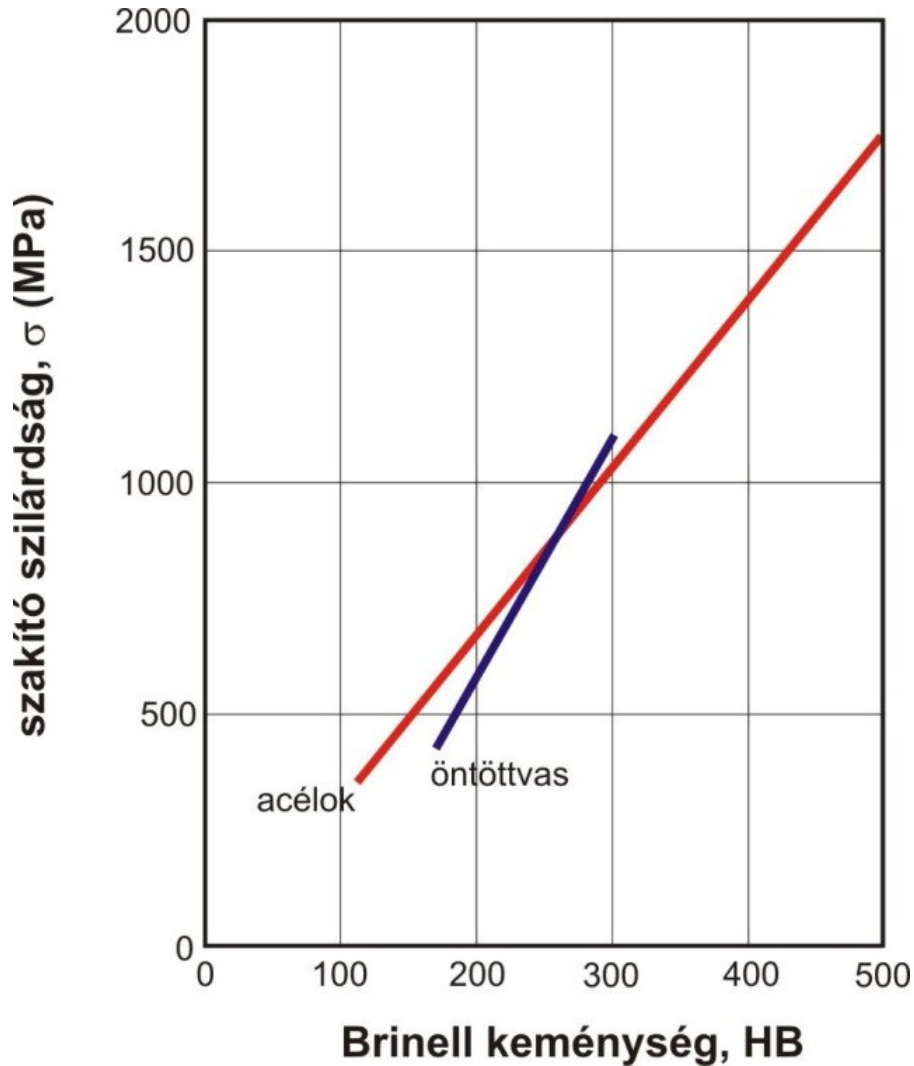

A = a benyomat keresztmetszete

Összefüggés más mennyiségekkel:

- rugalmassági határ
- szilárdság

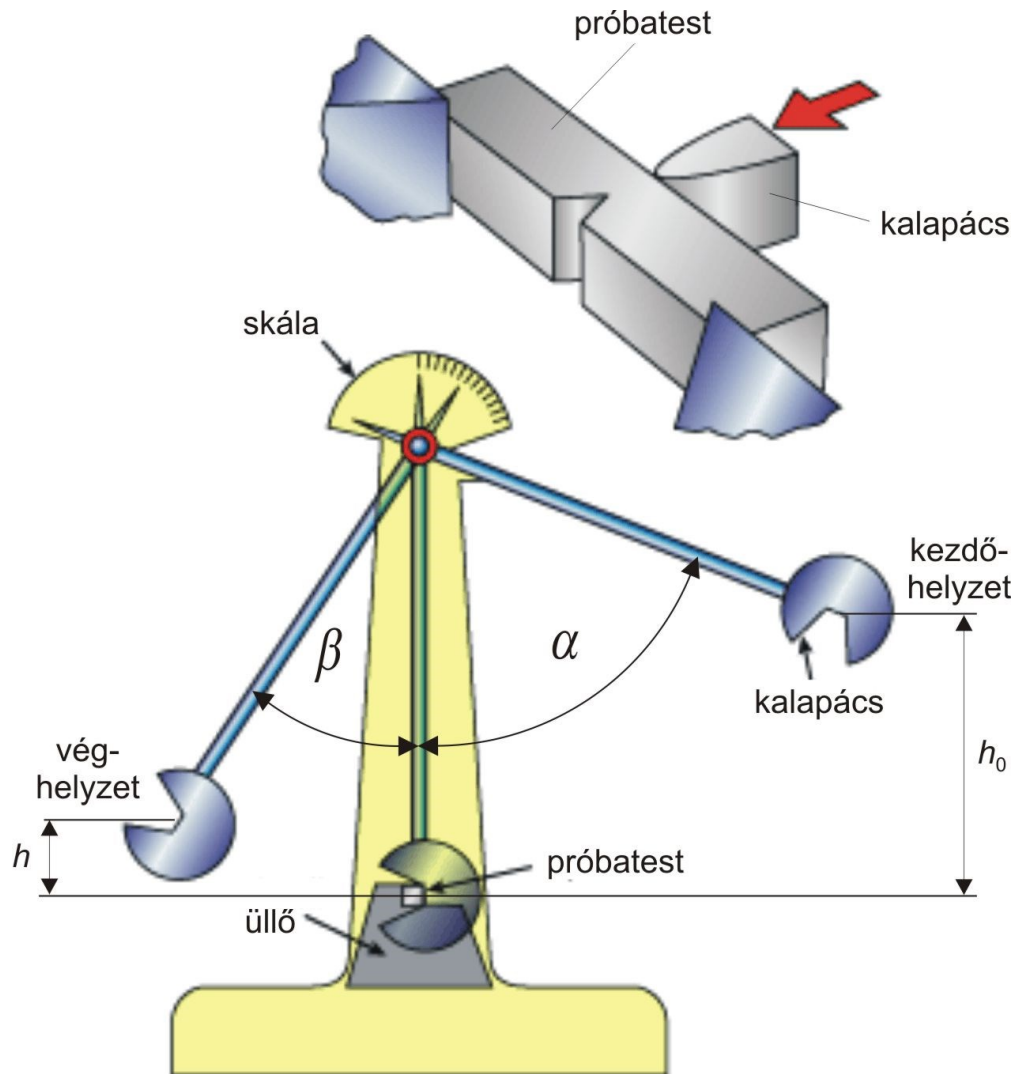

Néhány fogászati anyag keménysége:

anyag	HV (MPa)	HK (MPa)
fogzománc	≈ 3400	3400-4000
dentin	≈ 600	≈ 700
amalgám	≈ 1000	
arany		60-70
arany ötvözetek	600-250	≈ 2000
Pd-Ag ötvözetek	1400-1900	
Co-Cr ötvözetek	≈ 4000	3000-4500
Ni-Cr ötvözetek	3000-4000	2000-3500
üveg		≈ 5000
porcelán	4500-7000	≈ 6000
akrilát	≈ 200	≈ 200

Ütővizsgálat

Charpy teszt:

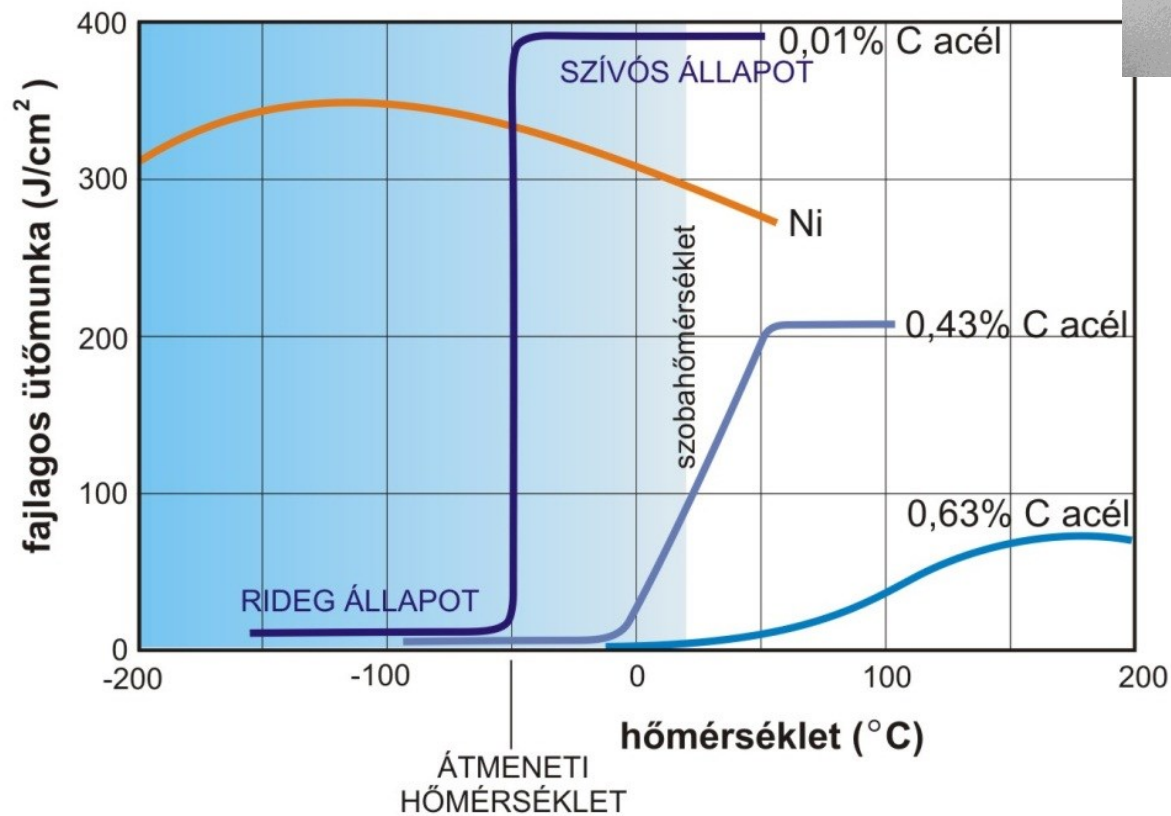
Ütőmunka = a kalapács
helyzeti energia vesztesége (J)

Fajlagos ütőmunka =
ütőmunka/próbatest
keresztmetszete (J/m²)
(= **Ütőszívósság**)

Hőmérséklet hatása:

képlékeny törés — rideg törés átmenet

Néhány angol elnevezés:

merevség	stiffness, rigidity
rugalmasság	elasticity, flexibility
fajl. elaszt. def. munka	resilience
szilárdság	strength
képlékenység	ductility
törékenység	brittleness
szívósság	toughness
fajlagos ütőmunka (ütőszívósság)	impact energy impact strength notch toughness
keménység	hardness

**Következő
előadáshoz:
18.
tankönyvi
fejezet**